

PRACE NAUKOWE

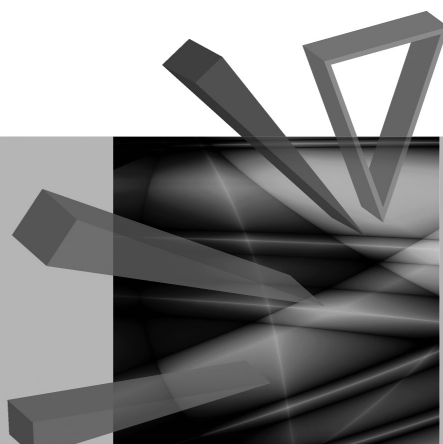
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

296

Kryzys finansowy a programowanie rozwoju jednostek przestrzennych

Redaktorzy naukowi

Stanisław Korenik

Anna Mempel-Śnieżyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: K. Halina Kocur

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-318-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
Agata Bury: Deficyt budżetowy w jednostkach samorządu terytorialnego na przykładzie województwa łódzkiego	11
Piotr Bury, Paweł Dziekański: Sytuacja finansowa powiatów województwa świętokrzyskiego w latach 2008-2010	24
Jacek Chądzyński: Współpraca polskich gmin z organizacjami pozarządowymi – prezentacja wyników badań	36
Adam Dąbrowski: Rewitalizacja jako instrument polityki rozwoju regionalnego w wymiarze lokalnym.	46
Niki Derlukiewicz: Działania podejmowane w Unii Europejskiej na rzecz wspierania innowacyjności gospodarki	56
Dariusz Głuszczyk: Strategia, polityka i system innowacji w regionie – ujęcie teoretyczne	65
Piotr Hajduga: Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce a kryzys finansowy i gospodarczy	76
Krzysztof Heffner, Brygida Klemens: Koncepcje zmian i nowe procesy przestrzenne na obszarach wiejskich w Polsce	90
Marian Kachniarz: Konsolidacja a efektywność w ochronie zdrowia	102
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Idea miast partnerskich. Przykład Łodzi ..	113
Iryna Kaminska: Financial tools of stimulation of social and economic development of a region	129
Nadiya Khvyshchun: Sytuacja finansowa regionów Ukrainy: okres przed- i pokryzysowy	139
Brygida Klemens: Dostęp do usług publicznych na obszarach wiejskich województwa opolskiego	151
Stanisław Korenik: Globalizacja i gospodarka oparta na wiedzy a nowa przestrzeń gospodarcza	164
Lubov Kovalska: Questions of the assessment and building of Ukraine regions competitiveness	176
Agnieszka Krześ: Rozwój infrastruktury transportu i łączności dużych miast Dolnego Śląska w dobie kryzysu	186
Andrzej Łuczyszyn: Globalizacja i lokalizm w rozwoju lokalnym – wybrane elementy	197
Marian Maciejuk: Fundusze unijne jako źródło zasilania budżetów jednostek samorządowych na Dolnym Śląsku	205
Anna Mempel-Śnieżyk: Władze samorządowe a programowanie rozwoju lokalnego	215

Katarzyna Miszczak: Sytuacja społeczno-gospodarcza polskich województw w dobie obecnego kryzysu finansowego	227
Jarosław Michał Nazarczuk: Specjalne strefy ekonomiczne motorem wzrostu w czasach kryzysu?	241
Mirosława Marzena Nowak: Wpływ spółdzielni mleczarskich na przemiany przestrzenne, ekonomiczne i środowiskowe we współczesnej gospodarce.....	251
Oğuz Özbek: Demarcation problem of spatial planning in the normative regions of Turkey: the provincial development strategy of Kayseri.....	261
Valentina Pidlisnyuk, Lesia Sokol: Approaches to the implementation of sustainable agriculture at the local level: case of Kyiv region, Ukraine	270
Andrew B. Pochtovyuk, Katerina A. Pryakhina: Regional aspects of the management of higher economic education in Ukraine.....	277
Aldona Podgórnjak-Krzykacz: Samorząd gminny w relacjach z administracją rządową – prezentacja wyników badań	285
Jacek Potocki, Zbigniew Piepiora: Uwarunkowania rozwoju rekreacji zimowej we wschodnich Karkonoszach	295
Małgorzata Rogowska: Gospodarka oparta na wiedzy w dobie globalizacji	308
Karolina Rosomacha: Sytuacja Republiki Czeskiej w kontekście rozwoju regionalnego po roku 2000	317
Małgorzata Twardzik: Znaczenie centrów handlowych dla funkcjonowania jednostek osadniczych w strefie zewnętrznej metropolii w województwie śląskim.....	327
Kinga Wasilewska: Samorząd terytorialny kontra alternatywne metody finansowania	338
Marek Wojciechowski: Zamożność a koszt władzy samorządowej w dużych miastach polskich	348

Summaries

Agata Bury: Budget deficit in local government units on the example of Łódź Voivodeship	23
Piotr Bury, Paweł Dziekański: Financial situation of poviats in Świętokrzyskie Voivodeship in 2008-2010	35
Jacek Chądzyński: Co-operation between communities and non-governmental organizations in Poland – presentation of study results.....	45
Adam Dąbrowski: Revitalization as an instrument of regional development policy in the local dimension.....	55
Niki Derlukiewicz: Activities undertaken in the European Union to promote innovation	64

Dariusz Głuszcuk: Innovation strategy, policy and system in the region – theoretical approach.....	75
Piotr Hajduga: Special economic zones in Poland vs. financial and economic crisis.....	89
Krystian Heffner, Brygida Klemens: Concepts of changes and new spatial processes in rural areas of Poland	101
Marian Kachniarz: Consolidation vs. efficiency in health care	112
Magdalena Kalisiak-Mędelska: The idea of partner cities. The example of Łódź.....	128
Iryna Kaminska: Instrumenty finansowe stymulowania rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.....	138
Nadiya Khvyshechun: Ukrainian regions financial situation: before and post-crisis period	150
Brygida Klemens: Access to public services in rural areas of Opole Voivodeship	163
Stanisław Korenik: Globalization and knowledge based on economy vs. new economic space.....	175
Lubov Kovalska: Kwestie oceny i budowania konkurencyjności regionów Ukrainy.....	185
Agnieszka Krześ: Development of transport and communication infrastructure in big cities of Lower Silesia in the time of crisis	196
Andrzej Łuczyszyn: Globalization and localism in local development – selected elements	204
Marian Maciejuk: European Union funds as the supporting source for budgets of self-government units in Lower Silesia region	214
Anna Mempel-Śnieżyk: Local authorities vs. local development programming	226
Katarzyna Miszczak: Social and economic situation of Polish voivodeships in the present financial crisis	240
Jarosław Michał Nazarczuk: Are Polish Special Economic Zones growth poles at the time of austerity?.....	249
Mirosława Marzena Nowak: Influence of dairy cooperatives on space, economic, and environmental changes in modern economy.....	260
Oğuz Özbek: Problem rozgraniczania planowania przestrzennego w normatywnych regionach Turcji: lokalna strategia rozwoju Kayseri.....	269
Valentina Pidlisnyuk, Lesia Sokol: Podejścia do wdrażania zrównoważonego rozwoju w rolnictwie na poziomie lokalnym na przykładzie regionu kijowskiego – Ukraina	276
Andrew B. Pochtovyuk, Katerina A. Pryakhina: Regionalne aspekty zarządzania wyższą edukacją ekonomiczną na Ukrainie	284
Aldona Podgórnjak-Krzykacz: Local government in its relations with central government – presentation of survey results.....	294

Jacek Potocki, Zbigniew Piepiora: Conditions for the development of winter recreation in the eastern part of the Karkonosze Mountains.....	307
Małgorzata Rogowska: Knowledge based economy in the age of globalization	316
Karolina Rosomacha: Situation of regional development in the Czech Republic after 2000	326
Małgorzata Twardzik: Impact of shopping centers for the functioning of settlement units in the outer metropolitan area in Upper Silesian Voivodeship	337
Kinga Wasilewska: Local government vs. alternative financing methods.....	347
Marek Wojciechowski: Affluence vs. the cost of local government authority in Polish major cities.....	358

Agata Bury

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach – Filia w Piotrkowie Trybunalskim

DEFICYT BUDŻETOWY W JEDNOSTKACH SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Streszczenie: Artykuł prezentuje wyniki badań dotyczących występowania deficytu budżetowego w jednostkach samorządu terytorialnego z obszaru województwa łódzkiego. Deficyt w samorządzie terytorialnym nie jest zjawiskiem powszechnym, duża część budżetów kończy się nadwyżką. Z badań wynika, że najczęściej deficyt występuje w miastach na prawach powiatu, najrzadziej w gminach wiejskich. Nie można stwierdzić podziału jednostek samorządu terytorialnego na jednostki „deficytowe” i „nadwyżkowe”, gdyż niemal wszystkie w badanym okresie zamykały budżety zarówno nadwyżką, jak i deficytem.

Słowa kluczowe: jednostka samorządu terytorialnego, budżet, deficyt, nadwyżka.

1. Wstęp

Nadwyżka wydatków budżetu państwa nad jego dochodami jest obecnie zjawiskiem powszechnym, utrwalonym w świadomości obywateli jako coś naturalnego i nie budzącym już większych emocji. Jednak to, co jest standardem na szczeblu budżetu państwa, nie jest nim w przypadku jednostek samorządu terytorialnego. W budżetach samorządowych mamy do czynienia zarówno z deficytem, jak i z nadwyżką.

Celem artykułu jest zbadanie zakresu występowania deficytu w budżetach samorządowych na przykładzie jednostek samorządu terytorialnego z obszaru województwa łódzkiego. Badaniem objęto 199 jednostek, w tym 1 województwo, 3 miasta na prawach powiatu, 21 powiatów oraz 174 gminy, czyli łącznie za lata 1999-2010 2385 budżetów¹.

2. Deficyt w budżetach województwa

Zbadano 12 budżetów województwa łódzkiego. Średnia arytmetyczna z 12 sald budżetowych na 1 mieszkańca wyniosła $-5,39$ zł, przy czym 8 razy odnotowano deficyt (67% przypadków). Deficyty mieściły się w granicach od $-2,7$ zł do $-37,5$ zł,

¹ Nie 2388, ponieważ powiat brzeziński utworzono w 2002 r.

a średnia wysokość deficytu to $-13,3$ zł.² Jak pokazano w tab. 1, powyżej średniej znajdują się tylko dwa przypadki (2009-2010).

Tabela 1. Budżety województwa za lata kończące się deficytem, według wyniku

Lp.	Województwo	Rok	Wynik budżetu na 1 mieszkańca (w zł)
1	łódzkie	2009	-37,5
2	łódzkie	2010	-31,0
3	łódzkie	2003	-11,0
4	łódzkie	2002	-7,6
5	łódzkie	2008	-7,3
6	łódzkie	2001	-5,2
7	łódzkie	2005	-3,8
8	łódzkie	2000	-2,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

3. Deficyt w budżetach miast na prawach powiatu

W województwie łódzkim znajdują się trzy miasta na prawach powiatu: Łódź, Piotrków Trybunalski i Skierniewice. Średnia z 36 sald budżetowych wyniosła $-95,12$ zł. Wszystkie trzy miasta miały ujemny średni wynik za badany okres (tab. 2).

Tabela 2. Średni wynik budżetów miast na prawach powiatu w latach 1999-2010 oraz liczba deficytów

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Średni wynik budżetu na 1 mieszkańca (w zł)	Liczba deficytów
1	Łódź	-127,63	12
2	Piotrków Trybunalski	-101,71	10
3	Skierniewice	-56,02	10
	Razem		32

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

Najgorzej wypada miasto Łódź, które ani razu w badanym okresie nie odnotowało nadwyżki budżetowej. Na 36 budżetów 32 kończyły się deficytem (89%). Deficyty te kształtowały się w granicach od $-0,40$ zł do $-312,3$ zł. Średnia wielkość deficytu w 32 przypadkach to $-120,0$ zł. Przypadki z deficytem powyżej średniej przedstawiono w tab. 3.

² Jeśli nie podano inaczej, wartość salda budżetowego, deficytu i nadwyżki jest przedstawiana w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Tabela 3. Ranking budżetów miast na prawach powiatu według wysokości deficytu (12 pierwszych lokat)

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Rok	Wynik budżetu na 1 m. (w zł)	Lp.	Miasto na prawach powiatu	Rok	Wynik budżetu na 1 m. (w zł)
1	Łódź	2009	-312,3	7	Łódź	2002	-205,1
2	Piotrków Trybunalski	2006	-277,0	8	Skierniewice	2009	-194,8
3	Łódź	2010	-265,6	9	Piotrków Trybunalski	2008	-190,0
4	Skierniewice	2010	-243,0	10	Piotrków Trybunalski	2010	-176,1
5	Skierniewice	2006	-234,4	11	Łódź	2001	-167,6
6	Piotrków Trybunalski	2005	-218,1	12	Piotrków Trybunalski	2007	-160,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

Jak widać, wysokość deficytu w przeliczeniu na 1 mieszkańca nie zależy od wielkości miasta ani od roku występowania. Pierwszych pięć miejsc w rankingu zajmują wszystkie trzy miasta, w różnych latach, a kwoty ich deficytu są zbliżone.

4. Deficyt w powiatach

W województwie łódzkim znajduje się 21 powiatów, przy czym powiat brzeziński od 2002 r. Średnia arytmetyczna z 249 wyników budżetów wyniosła -10,65 zł. Z obliczeń poczynionych dla każdego powiatu osobno wynika, że oprócz powiatu opoczyńskiego wszystkie pozostałe zanotowały ujemny średni wynik (tab. 4).

Tabela 4. Ranking powiatów według średniego wyniku budżetu w latach 1999-2010

Lp.	Powiat	Średni wynik budżetu na 1 m. (w zł)	Lp.	Powiat	Średni wynik budżetu na 1 m. (w zł)
1	brzeziński (2002-2010)	-26,35	12	radomszczański	-7,78
2	zduńskowolski	-23,35	13	bełchatowski	-7,76
3	wieruszowski	-22,95	14	łowicki	-6,43
4	poddębicki	-21,72	15	kutnowski	-5,56
5	łęczycki	-19,02	16	łaski	-5,33
6	rawski	-16,06	17	sieradzki	-4,72
7	tomaszowski	-15,87	18	pabianicki	-4,58
8	zgierski	-12,99	19	łódzki wschodni	-3,46
9	pajęczański	-9,96	20	wieluński	-0,30
10	skierniewicki	-8,35	21	opoczyński	2,90
11	piotrkowski	-7,90			

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

Na 249 przypadków 152 to deficyty (61%), które wynosiły od $-0,40$ zł do $-158,4$ zł. Każdy powiat odnotował deficyt budżetowy przynajmniej pięciokrotnie (powiaty łączycki i rawski dziesięciokrotnie), każdy też przynajmniej dwukrotnie zakończył rok nadwyżką (powiaty kutnowski, pączęzański i skierniewicki siedmiokrotnie) (tab. 5).

Tabela 5. Liczba deficytów budżetów powiatów w latach 1999-2010

Powiaty	Liczba powiatów	Liczba deficytów w każdym powiecie
Łęczycki, rawski	2	10
Łowicki, piotrkowski, poddębicki, tomaszowski, wieluński, wieruszowski, zduńskowolski, zgierski	8	8
Brzeziński (2002-2010), bełchatowski, łaski, łódzki wschodni, radomszczański	5	7
Opoczyński, pabianicki, sieradzki	3	6
Kutnowski, pączęzański, skierniewicki	3	5
Razem	21	152

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

Średnia wielkość deficytu ze 152 przypadków to $-26,7$ zł. Większy deficyt od średniej zanotowano w 56 przypadkach. W tabeli 6 przedstawiono przypadki budżetów z największym deficytem (powyżej dwukrotności średniej).

Tabela 6. Ranking budżetów powiatów według wysokości deficytu (18 pierwszych lokat)

Lp.	Powiat	Rok	Wynik budżetu na 1 m. (w zł)	Lp.	Powiat	Rok	Wynik budżetu na 1 m. (w zł)
1	poddębicki	2009	-158,4	10	poddębicki	2006	-76,5
2	wieruszowski	2010	-143,5	11	rawski	2004	-72,7
3	kutnowski	2009	-121,1	12	pączęzański	2009	-71,3
4	tomaszowski	2010	-114,9	13	wieruszowski	2009	-62,4
5	brzeziński	2010	-93,8	14	łowicki	2010	-61,9
6	zduńskowolski	2010	-88,1	15	skierniewicki	2005	-61,3
7	skierniewicki	2010	-83,2	16	brzeziński	2005	-59,2
8	rawski	2009	-83,0	17	rawski	2010	-59,1
9	pączęzański	2006	-82,6	18	zduńskowolski	2002	-58,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012

W grupie tej znajduje się 10 powiatów, przy czym powiat rawski aż trzy razy: 2004, 2009 i 2010 r. Najczęściej też w czołówce rankingu powtarza się rok 2010.

5. Deficyt w gminach ogółem

Na terenie województwa łódzkiego znajdują się 174 gminy. Średnia arytmetyczna z 2088 wyników budżetów gmin wynosi $-19,73$ zł. Z obliczeń poczynionych dla każdej gminy osobno wynika, że ich średnie saldo za 12 lat kształtowało się w granicach od $-229,34$ zł [Rząśnia (2)³] do $+153,38$ zł [Kamieńsk (3)] i $+5704,78$ zł [Kleszczów (2)]. Średni wynik gorszy od średniej miało 139 gmin (na 174, czyli 80%), przy czym tylko 18 gmin osiągnęło średni wynik dodatni (tab. 7)⁴.

Tabela 7. Ranking gmin według średniego wyniku budżetu w latach 1999-2010 (18 pierwszych i 18 ostatnich lokat)

Lp.	Gmina (rodzaj)	Średni wynik budżetu na 1 m. (w zł)	Lp.	Gmina (rodzaj)	Średni wynik budżetu na 1 m. (w zł)
1	Rząśnia (2)	-229,34	157	Siemkowice (2)	1,82
2	Pątnów (2)	-151,21	158	Kielczygłów (2)	2,99
3	Czastary (2)	-140,54	159	Gorzkowice (2)	3,74
4	Zadzim (2)	-130,16	160	Rzgów (3)	4,32
5	Słupia (2)	-127,44	161	Nieborów (2)	4,69
6	Ujazd (2)	-124,42	162	Brąszewice (2)	4,76
7	Parzęczew (2)	-120,62	163	Radomsko (1)	6,67
8	Mniszków (2)	-118,57	164	Ładzice (2)	6,74
9	Żytno (2)	-115,57	165	Bedno (2)	8,07
10	Regnów (2)	-110,30	166	Masłowice (2)	14,81
11	Sokolniki (2)	-109,55	167	Łęki Szlacheckie (2)	15,10
12	Skierniewice (2)	-107,45	168	Klonowa (2)	20,45
13	Lipce Reymontowskie (2)	-106,29	169	Bełchatów (2)	37,91
14	Świnice Warckie (2)	-105,88	170	Buczek (2)	66,69
15	Budziszewice (2)	-104,19	171	Szczerców (2)	77,40
16	Skomlin (2)	-101,97	172	Pabianice (2)	119,10
17	Przedbórz (3)	-100,72	173	Kamieńsk (3)	153,38
18	Pajęczno (3)	-100,37	174	Kleszczów (2)	5704,78

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012

Na 2088 przypadków 1254 to deficyty (60%), które kształtują się w wysokości od $-0,3$ zł do $-25 675,7$ zł. W każdej gminie przynajmniej raz w badanym okresie odnotowano deficyt, przy czym w pięciu gminach aż 11 razy. Dotyczy to trzech gmin wiejskich: Czarnożyły (2), Sadkowice (2), Żytno (2), oraz dwóch gmin miejs-

³ Obok nazw gmin zastosowano statystyczne oznaczenie jej rodzaju: (1) gmina miejska, (2) gmina wiejska, (3) gmina miejsko-wiejska.

⁴ Jeśli w obliczeniach pominiemy Kleszczów (najbogatszą gminę w Polsce), to średnia arytmetyczna z 2076 wyników budżetów gmin na 1 mieszkańca za lata 1999-2010 wyniesie aż $-52,82$ zł, a średni wynik gorszy od średniej będą miały tylko 92 gminy (na 173, czyli 53%).

sko-wiejskich: Pajęczno (3) i Przedbórz (3). Każda gmina również przynajmniej raz zakończyła rok nadwyżką budżetową i pod tym względem na pierwszym miejscu znajduje się gmina wiejska Pabianice (2), która miała 11 razy nadwyżkę, dalej gmina Kleszczów (2) – 10 razy, a jako trzecia gmina Buczek (2) – 9 razy nadwyżka budżetowa (tab. 8).

Tabela 8. Liczba deficytów budżetów gmin w latach 1999-2010

Gminy	Liczba gmin	Liczba deficytów w każdej gminie
(2): Czarnożyły, Sadkowice, Żytno. (3): Pajęczno, Przedbórz	5	11
(2): Aleksandrów, Parzęczew, Rząśnia, Wolbórz. (3): Stryków, Wieluń	6	10
(1): Brzeziny, Rawa Mazowiecka. (2): Czerniewice, Dobroń, Galewice, Gidle, Góra Świętej Małgorzaty, Kodrąb, Lgota Wielka, Lutomiersk, Pątnów, Radomsko, Ręczno, Rokiciny, Rzeczyca, Sędziejowice, Sieradz, Skierniewice, Skomlin, Sokolniki, Ujazd, Wodzierady. (3): Aleksandrów Łódzki, Błaszki, Działoszyn, Koluszki, Uniejów, Wieruszów, Żelów.	29	9
(1): Bełchatów, Konstantynów Łódzki, Łęczyca, Ozorków, Tomaszów Mazowiecki, Zgierz. (2): Bedlno, Białaczów, Bielawy, Cielądz, Czastary, Daszyna, Dmosin, Dobryszce, Inowódz, Kobbiele Wielkie, Ksawerów, Lipce Reymontowskie, Lubochnia, Lututów, Maków, Mniszków, Pęczniew, Regnów, Rozprza, Sławno, Świnice Warckie, Tomaszów Mazowiecki, Widawa, Wielgomłyny, Zadzim. (3): Biała Rawska, Łask, Warta	34	8
(1): Głowno, Kutno, Pabianice, Radomsko, Sieradz, Zduńska Wola. (2): Bełchatów, Brójce, Brzeźnio, Burzenin, Chańsko, Dalików, Dąbrowice, Drużbice, Głowno, Głuchów, Jeżów, Kowiesy, Łęczyca, Łęki Szlacheckie, Łowicz, Łubnice, Mokrsko, Moszczenica, Nowa Brzeźnica, Nowe Ostrowy, Osjaków, Ozorków, Paradyż, Piątek, Strzelce Wielkie, Sulmierzyce, Wartkowice, Wierzchlas, Witonia, Wola Krzysztoporska, Zduny, Zgierz, Żelechlinek. (3): Drzewica, Poddębice, Rzgów, Sulejów, Złoczew, Żychlin	45	7
(1): Łowicz. (2): Andrespol, Będków, Biała, Bolesławiec, Brąszewice, Brzeziny, Budziszewice, Czarnocin, Domaniewice, Godzianów, Gorzkowice, Goszczanów, Grabów, Kielczygłów, Krzyżanów, Ładzice, Łanięta, Łyszkowice, Nowosolna, Rawa Mazowiecka, Rogów, Rusiec, Strzelce, Szczerców, Żarnów. (3): Kamieński, Krośniewice, Opoczno, Szadek, Tuszyń	31	6
(2): Bolimów, Gomunice, Grabica, Konopnica, Masłowice, Nieborów, Nowy Kawęczyn, Oporów, Ostrówek, Poświętne, Siemkowice, Słupia, Wróblew, Zapolice, Zduńska Wola	15	5
(2): Dłutów, Kiernożia, Klonowa, Kluki, Kocierzew Południowy, Kutno	6	4
(2): Buczek	1	3
(2): Kleszczów	1	2
(2): Pabianice	1	1
Razem	174	1254

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

Średnia wielkość deficytu z 1254 przypadków to -167,9 zł. Deficyt wyższy od średniej wystąpił w 350 przypadkach (28%). W tabeli 9 zestawiono przypadki z najwyższym deficytem (powyżej trzykrotności średniej).

Tabela 9. Ranking budżetów gmin według wysokości deficytu (54 pierwsze lokaty)

Lp.	Gmina (rodzaj)	Rok	Wynik budżetu na 1 m. (w zł)	Lp.	Gmina (rodzaj)	Rok	Wynik budżetu na 1 m. (w zł)
1	Kleszczów (2)	2009	-25675,7	28	Mniszków (2)	2005	-659,5
2	Kleszczów (2)	2008	-7354,3	29	Żytno (2)	2010	-643,8
3	Słupia (2)	2010	-1639,5	30	Ujazd (2)	2009	-632,7
4	Czastary (2)	2004	-1296,3	31	Sławno (2)	2010	-623,6
5	Bolimów (2)	2009	-1077,1	32	Sulejów (3)	2010	-604,1
6	Budziszewice (2)	2010	-1068,6	33	Skomlin (2)	2010	-588,4
7	Żarnów (2)	2006	-989,4	34	Opoczno (3)	2010	-578,8
8	Będków (2)	2010	-902,3	35	Łubnice (2)	2003	-578,7
9	Poświętne (2)	2010	-859,9	36	Zadzim (2)	2006	-573,9
10	Pańków (2)	2010	-854,6	37	Nowy Kawęczyn (2)	2010	-571,0
11	Czastary (2)	2010	-835,4	38	Rzeczyca (2)	2010	-563,3
12	Wróblew (2)	2010	-833,4	39	Konopnica (2)	2010	-559,9
13	Dłutów (2)	2010	-831,8	40	Biała Rawska (3)	2010	-554,8
14	Wielgomłynny (2)	2010	-813,8	41	Rząśnia (2)	2004	-549,5
15	Rząśnia (2)	2003	-802,0	42	Pęczniew (2)	2009	-546,8
16	Lipce Reymontowskie (2)	2010	-795,2	43	Wartkowice (2)	2010	-546,3
17	Rząśnia (2)	2007	-792,9	44	Ostrówek (2)	2010	-537,4
18	Drużbice (2)	2010	-759,1	45	Przedbórz (3)	2010	-534,7
19	Kiernozia (2)	2010	-758,4	46	Bielawy (2)	2010	-530,9
20	Żelechlinek (2)	2009	-758,0	47	Maków (2)	2010	-524,5
21	Kowiesy (2)	2010	-755,2	48	Zgierz (2)	2010	-520,7
22	Łanięta (2)	2010	-743,0	49	Skierniewice (2)	2010	-517,7
23	Dąbrowice (2)	2010	-724,5	50	Kutno (1)	2010	-516,5
24	Regnów (2)	2010	-719,5	51	Piątek (2)	2010	-516,1
25	Gomunice (2)	2010	-717,2	52	Sędziejowice (2)	2010	-511,8
26	Góra Świętej Małgorzaty (2)	2010	-715,2	53	Klonowa (2)	2004	-508,4
27	Bolesławiec (2)	2010	-714,7	54	Mokrsko (2)	2010	-505,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

Gminy, które zajmują miejsca na początku rankingu, to: Rząśnia (2) w latach 2003, 2004 i 2007, Kleszczów (2) w latach 2008 i 2009 oraz Czastary (2) w latach 2004 i 2010. Pierwsze 31 lokat zajmują budżety gmin wiejskich. Najwyższy deficyt wśród gmin miejsko-wiejskich odnotował Sulejów (3) w 2010 r. i było to -604,1 zł. Najwyższy deficyt gminy miejskiej Kutno (w 2010 r.) znajduje się dopiero na 50. pozycji.

Z tabeli widać także, że podobnie jak w przypadku innych rodzajów jednostek, również gmin, największe kwoty deficytu zanotowano przede wszystkim w 2010 r.

Spśród 174 gmin 15 to gminy miejskie (1), 25 to gminy miejsko-wiejskie (3), a pozostałe 134 to gminy wiejskie (2)⁵. Ponieważ między różnymi rodzajami gmin występują istotne różnice (stopień urbanizacji, gęstość zaludnienia, liczba ludności), poniżej zostaną przedstawione wyniki budżetów w podziale na rodzaj gmin.

6. Deficyt w gminach miejskich

Średnia ze 180 wyników budżetów gmin miejskich wynosi $-50,62$ zł. Z analizy każdej gminy osobno wynika, że ich średnie salda za 12 lat kształtowały się w granicach od $-86,79$ zł (Kutno) do $+6,67$ zł (Radomsko). Średni wynik gorszy od średniej miało 6 miast (na 15, czyli 40%), przy czym średni dodatni wynik miało tylko Radomsko (tab. 10).

Tabela 10. Ranking gmin miejskich wg średniego wyniku budżetu w latach 1999-2010

Lp.	Gmina miejska	Średni wynik budżetu na 1 m. (w zł)	Lp.	Gmina miejska	Średni wynik budżetu na 1 m. (w zł)
1	Kutno (1)	-86,79	9	Łowicz (1)	-47,24
2	Konstantynów Łódzki (1)	-82,28	10	Ozorków (1)	-45,55
3	Brzeziny (1)	-76,37	11	Zgierz (1)	-39,08
4	Tomaszów Mazowiecki (1)	-74,76	12	Sieradz (1)	-37,23
5	Łęczyca (1)	-66,68	13	Pabianice (1)	-31,32
6	Bełchatów (1)	-66,21	14	Głowno (1)	-14,17
7	Zduńska Wola (1)	-49,42	15	Radomsko (1)	6,67
8	Rawa Mazowiecka (1)	-48,93			

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

W gminach miejskich deficyt występował średnio 7-8 razy na 12 lat, najrzadziej w Łowiczu – 6 razy, najczęściej w Brzezinach i Rawie Mazowieckiej – po 9 razy. W sumie deficyt zanotowano w 114 przypadkach (63%). Deficyt ten kształtował się od $-0,3$ zł do $-516,5$ zł, średnio $-110,8$ zł (niższy niż dla gmin ogółem). W tabeli 11 zestawiono 17 budżetów z największym deficytem (powyżej dwukrotności średniej).

⁵ W badanym okresie jedna z gmin – Rzgów – zmieniła status z gminy wiejskiej na miejsko-wiejską. Dla ułatwienia analizy będzie traktowana przez cały okres jako gmina miejsko-wiejska.

Tabela 11. Ranking budżetów gmin miejskich według wysokości deficytu (17 pierwszych lokat)

Lp.	Gmina miejska	Rok	Wynik budżetu na 1 m. (w zł)	Lp.	Gmina miejska	Rok	Wynik budżetu na 1 m. (w zł)
1	Kutno (1)	2010	-516,5	10	Sieradz (1)	2009	-285,4
2	Tomaszów Mazowiecki (1)	2010	-410,0	11	Brzeziny (1)	2005	-261,7
3	Kutno (1)	2009	-389,9	12	Rawa Mazowiecka (1)	2006	-261,6
4	Łowicz (1)	2009	-349,0	13	Konstantynów Łódzki (1)	2010	-261,4
5	Tomaszów Mazowiecki (1)	2009	-318,5	14	Brzeziny (1)	2010	-253,8
6	Zduńska Wola (1)	2010	-313,1	15	Sieradz (1)	2010	-249,0
7	Bełchatów (1)	2009	-311,0	16	Brzeziny (1)	2009	-246,3
8	Bełchatów (1)	2005	-306,5	17	Łęczycza (1)	2008	-237,0
9	Kutno (1)	2001	-301,1				

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

W czołówce rankingu trzykrotnie pojawia się Kutno: w 2001, 2009 i 2010 r., oraz Brzeziny: w 2005, 2009 i 2010 r. Ponadto powtarza się Tomaszów Mazowiecki, Bełchatów i Sieradz.

7. Deficyt w gminach miejsko-wiejskich

Średnia z 300 wyników budżetów gmin miejsko-wiejskich wynosi -54,97 zł. Z analizy każdej gminy osobno wynika, że ich średnie salda za 12 lat kształtowały się w granicach od -100,72 zł (Przedbórz) do +153,38 zł (Kamieńsk) (tab. 12). Średni wynik gorszy od średniej miało 14 gmin miejsko-wiejskich (na 25, czyli 56%), przy czym średni dodatni wynik miały tylko dwie gminy miejsko-wiejskie: Rzgów (3) i Kamieńsk (3).

Tabela 12. Ranking gmin miejsko-wiejskich według średniego wyniku budżetu w latach 1999-2010

Lp.	Gmina miejsko-wiejska	Średni wynik budżetu na 1 m. w zł	Lp.	Gmina miejsko-wiejska	Średni wynik budżetu na 1 m. w zł
1	Przedbórz (3)	-100,72	14	Żychlin (3)	-56,61
2	Pajęczno (3)	-100,37	15	Wieruszów (3)	-52,04
3	Działoszyn (3)	-94,03	16	Aleksandrów Łódzki (3)	-51,95
4	Opczno (3)	-91,70	17	Koluszki (3)	-45,90
5	Poddębice (3)	-90,18	18	Szadek (3)	-45,76
6	Złoczew (3)	-87,03	19	Krośniewice (3)	-45,70
7	Zelów (3)	-85,26	20	Warta (3)	-45,56
8	Łask (3)	-82,77	21	Tuszyn (3)	-32,08
9	Biała Rawska (3)	-82,14	22	Wieluń (3)	-29,11
10	Uniejów (3)	-77,24	23	Drzewica (3)	-26,34
11	Błaszki (3)	-76,32	24	Rzgów (3)	4,32
12	Stryków (3)	-67,85	25	Kamieńsk (3)	153,38
13	Sulejów (3)	-65,18			

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

W gminach miejsko-wiejskich deficyt występował średnio 8 razy na 12 lat, przy czym w gminach Pajęczno i Przedbórz aż 11 razy, a w gminach Stryków i Wieluń – 10 razy. Łącznie deficyt zanotowano w 201 przypadkach (67%). Deficyt ten kształtował się od –0,3 zł do –604,1 zł, średnio –134,41 zł (niższy niż dla gmin ogółem, ale wyższy niż dla gmin miejskich). Powyżej średniej znajduje się 71 przypadków (35%). W tabeli 13 zestawiono 27 budżetów z największym deficytem (powyżej dwukrotności średniej).

Tabela 13. Ranking budżetów gmin miejsko-wiejskich według wysokości deficytu (27 pierwszych lokat)

Lp.	Gmina miejsko-wiejska	Rok	Wynik budżetu na 1 m. (w zł)	Lp.	Gmina miejsko-wiejska	Rok	Wynik budżetu na 1 m. (w zł)
1	Sulejów (3)	2010	-604,1	15	Poddębice (3)	2010	-381,9
2	Opoczno (3)	2010	-578,8	16	Pajęczno (3)	2010	-378,7
3	Biała Rawska (3)	2010	-554,8	17	Żychlin (3)	2010	-352,7
4	Przedbórz (3)	2010	-534,7	18	Opoczno (3)	2006	-345,2
5	Opoczno (3)	2009	-487,5	19	Rzgów (3)	2006	-336,6
6	Krośniewice (3)	2007	-485,0	20	Tuszyn (3)	2003	-325,0
7	Szadek (3)	2010	-476,2	21	Koluszki (3)	2010	-320,5
8	Rzgów (3)	2010	-462,4	22	Poddębice (3)	2002	-311,2
9	Uniejów (3)	2006	-458,2	23	Wieruszów (3)	2009	-306,2
10	Aleksandrów Łódzki (3)	2009	-454,9	24	Kamięnsk (3)	2007	-293,0
11	Tuszyn (3)	2010	-442,0	25	Błaszki (3)	2009	-287,0
12	Aleksandrów Łódzki (3)	2010	-431,1	26	Drzewica (3)	2004	-274,0
13	Poddębice (3)	2009	-419,0	27	Pajęczno (3)	2006	-270,2
14	Działoszyn (3)	2003	-398,0				

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

W przedstawionej czołówce rankingu trzykrotnie pojawia się gmina Opoczno: 2006, 2009 i 2010 r., oraz gmina Poddębice: 2002, 2009 i 2010 r. Ponadto powtarzają się gminy: Rzgów, Aleksandrów Łódzki, Tuszyn, Pajęczno.

8. Deficyt w gminach wiejskich

Wyniki dla gmin wiejskich są zbliżone do wyników gmin ogółem⁶. Średnia arytmetyczna z 1608 wyników budżetów gmin wiejskich na 1 mieszkańca wynosi –9,70 zł.

Średni wynik za 12 lat dla poszczególnych gmin wiejskich kształtuje się tak jak dla gmin ogółem, tzn. od –229,34 zł do +5704,78 zł. Średni wynik gorszy od śred-

⁶ Zestawienia tabelaryczne – zob. dane dla gmin ogółem.

niej miało 112 gmin wiejskich (na 134, czyli 84%). Średni wynik dodatni miało tylko 15 gmin wiejskich⁷.

Na 1608 budżetów 939 zamknęło się deficytem (58%), który kształtował się od -0,3 zł do -25 675,7. Średnia wielkość deficytu z 939 przypadków to -182,03 zł. Powyżej średniej znajdują się 242 przypadki (26%).

9. Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonych badań można sformułować następujące wnioski.

Deficyt w jednostkach samorządu terytorialnego nie jest zjawiskiem stałym. W badanym okresie w województwie łódzkim na 2385 budżetów 1446 zakończyło się deficytem, czyli niecałe 61%. W pozostałych przypadkach wystąpiła nadwyżka.

Tabela 14. Liczba budżetów deficytowych i wielkość budżetów według rodzaju jednostek w latach 1999-2010

Rodzaj jednostki	Liczba budżetów	Liczba deficytów	% budżetów deficytowych	Deficyt (w zł <i>per capita</i>)		
				najniższy	najwyższy	średni
Województwo	12	8	67	2,7	37,5	13,3
Miasta na prawach powiatu	36	32	89	0,4	312,2	120,0
Powiaty	249	152	61	0,4	158,4	26,7
Gminy miejskie	180	114	63	0,3	516,5	110,8
Gminy miejsko-wiejskie	300	201	67	0,3	604,1	134,4
Gminy wiejskie	1608	939	58	0,3	25 675,7	182,0
*Gminy wiejskie bez Kleszczowa	x	x	x	*0,3	*1639,5	*52,7
Razem	2385	1446	61	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

Najczęściej deficyt występował w miastach na prawach powiatu: 89% budżetów, najrzadziej w gminach wiejskich: 58% budżetów. W pozostałych rodzajach jednostek częstotliwość występowania deficytu była zbliżona do średniej (61-67%).

Jedyną jednostką samorządową, która ani razu nie zanotowała nadwyżki budżetowej, jest miasto Łódź (miasto na prawach powiatu).

Nie ma żadnej jednostki samorządu terytorialnego, która w całym badanym okresie zamykała budżety nadwyżką, ale jest jedna gmina, w której deficyt wystąpił tylko raz – gmina wiejska Pabianice.

⁷ Jeśli w obliczeniach pominiemy Kleszczów, to średnia arytmetyczna z 1596 wyników budżetów gmin wiejskich na 1 mieszkańca za lata 1999–2010 wynosi -52,66 zł, a średni wynik gorszy od średniej miały 72 gminy wiejskie (55%).

Największe kwoty deficytów w przeliczeniu na 1 mieszkańca zanotowano w gminach, głównie o charakterze wiejskim. Średnia wielkość deficytu w gminach wiejskich wynosiła 182 zł, podczas gdy w budżetach województwa tylko 13 zł.

Wysokość deficytu nie jest związana z wielkością danej jednostki samorządowej. Zbliżone kwoty deficytu w przeliczeniu na 1 mieszkańca odnotowano zarówno w około ośmiusettyśięczonej Łodzi, jak i w prawie dziesięć razy od niej mniejszym Piotrkowie Trybunalskim.

W większości przypadków osiągnięte nadwyżki nie „wyrównywały” deficytów. Średni wynik budżetu za cały badany okres był dla 90% jednostek samorządu terytorialnego ujemny. Wyjątkami były: powiat opoczyński, miasto Radomsko, dwie gminy miejsko-wiejskie: Rzgów i Kamieńsk, oraz 15 gmin wiejskich.

Tabela 15. Liczba średnich wyników deficytowych za lata 1999-2010 według rodzaju jednostek

Rodzaj jednostki	Liczba jednostek	Liczba średnich wyników ujemnych
Województwo	1	1
Miasta na prawach powiatu	3	3
Powiaty	21	20
Gminy miejskie	15	14
Gminy miejsko-wiejskie	25	23
Gminy wiejskie	134	119
Razem	199	180

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

Tabela 16. Liczba wyników deficytowych według rodzaju jednostek i według lat

Rok	Liczba deficytowych budżetów				
	województwo	miasta na prawach powiatu	powiaty	gminy	razem
1999	0	2	3	90	95
2000	1	3	14	127	145
2001	1	3	16	106	126
2002	1	3	14	88	106
2003	1	3	18	99	121
2004	0	2	12	108	122
2005	1	3	13	90	107
2006	0	3	16	118	137
2007	0	2	7	66	75
2008	1	3	5	92	101
2009	1	2	15	118	136
2010	1	3	19	152	175
Razem	8	32	152	1254	1446

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

Częste występowanie deficytu nie musi być równoznaczne z ogólnym średnim wynikiem budżetu za zbadane 12 lat. Przykładami mogą być wspomniany powiat opoczyński, w którym sześciokrotnie wystąpił deficyt, a mimo to średni wynik budżetu jest dodatni (2,90 zł na 1 mieszkańca), czy gmina Bedlno, w której deficyt zanotowano 8 razy, a średni wynik również jest dodatni.

Najgorszym rokiem z punktu widzenia liczby występujących deficytów był rok 2010, w którym deficyt odnotowało 19 powiatów (na 21), 152 gminy (na 174), a także trzy miasta na prawach powiatu i budżet województwa, łącznie 88% jednostek. W powiatach taka sytuacja „masowego” deficytu wystąpiła wcześniej w 2003 r.: 18 powiatów, a w gminach w 2000 r.: 127 gmin.

Największe kwoty deficytów odnotowano również w 2010 r. oraz rok wcześniej. Widać to zarówno na przykładzie budżetów województwa łódzkiego, jak i w innych rodzajach jednostek. W rankingu gmin według wielkości deficytu spośród 54 pierwszych lokat 39 wystąpiło w 2010 r., kolejne 5 w 2009 r.

Wyjątkowym rokiem w kształtowaniu się wyników budżetów jednostek samorządu terytorialnego był rok 2007: 108 gmin i 14 powiatów, a nawet Skierniewice i województwo łódzkie zamknęły rok nadwyżką.

Literatura

Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl, 24.03.2012.

BUDGET DEFICIT IN LOCAL GOVERNMENT UNITS ON THE EXAMPLE OF ŁÓDŹ VOIVODESHIP

Summary: The paper presents results of research on budget deficit in local government units. There were analyzed 2385 balances of 199 units. Deficit is not permanently connected with local government units' budgets. 40% of analyzed budgets' results were positive. However, it is impossible to make a difference between “deficit” units and “surplus” units.

Keywords: local government unit, budget, deficit, surplus.